

L'Hort de la Boquera (Margalef de Montsant, Priorat) i el final del Paleolític a la vall mitjana del riu Montsant

Pilar Garcia-Argüelles, Jordi Nadal, Ester Brieva i Josep Maria Fullola

1 Introducció

L'estudi del poblament prehistòric de la vall mitjana del riu Montsant s'inicia en els anys trenta del segle vint quan S. Vilaseca comença a fer les primeres prospeccions a la zona. La seva recerca es centra en l'Abric del Filador, però a la vegada va detectant una sèrie de jaciments en aquesta zona tan rica, des del punt de vista arqueològic (Vilaseca, 1932, 1936, 1953, 1968 i 1973).

Les excavacions de S. Vilaseca finalitzen en la dècada dels anys seixanta i, poc després, a finals dels anys setanta, el doctor J. M. Fullola reinicia les excavacions a la zona, centrades a l'Abric del Filador (Fullola i Garcia-Argüelles, 1980). Paral·lelament es van excavar i estudiar altres jaciments (Abric dels Colls, Cova del Boix, Cova de la Taverna, Balma de l'Auferí i Hort de la Boquera, tema central d'aquest estudi). L'any 1979 s'inicien les primeres prospeccions i la recollida de material superficial (Fullola, 1978); l'any 1980 es fa un estudi d'un tall exterior i una recollida sistemàtica del material de superfície, que passarà a formar part de la tesi de llicenciatura d'un de nosaltres (Garcia-Argüelles, 1983).

L'any 1990, es van reiniciar els treballs, a la part més externa de la terrassa, dins del projecte "Sòls d'ahir i sòls d'avui", del programa de divulgació científica "Trobades amb la Ciència", coordinat per la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) de la Generalitat. La intervenció estava dirigida per R. Bartrolí, J. Bech, M. M. Bergadà i J. Garrigó (Bech *et al.*, 1990).

L'any 1992, M. M. Bergadà va fer un mostreig micromorfològic per definir la seqüència estratigràfica i sedimentària del jaciment; aquest estudi formaria part de la seva tesi doctoral.

2 Geomorfologia del curs mitjà del riu Montsant

Aquesta zona es situa en el sector nord-occidental de l'actual comarca del Priorat i la vall del riu Montsant està encaixada entre dues formacions: la serralada del Montsant i els contraforts finals de la serra la Llena. La geologia d'aquestes dues formacions afavoreix la presència d'abrics, atès que es tracta d'una formació terciària, de caràcter deltaic, que comporta la superposició de les formacions

Figura 1. Mapa de localització del jaciment de la vall mitjana del riu Montsant

de conglomerats, amb una gran quantitat de còdols cimentats, materials molt durs, difícilment erosionables, amb una fase de calcàries, amb un component sorrenc i de lutites, que amb el pas del temps es van erosionar i donen lloc a la formació d'aquests abrics.

Juntament amb aquesta dinàmica de bal-
mes i conglomerats, ens trobem les aportacions
fluvials (Garcia-Argüelles *et al.*, 1993). Vàrem
establir una dinàmica de tres nivells de terras-
ses. Les terrasses més antigues (T3) es troben
a uns 30 m per sobre del riu, amb el jaciment
del Paleolític mitjà del Planot.

Les terrasses intermèdies (T2) es troben entre 20-25 m i aquí trobem els jaciments del Paleolític superior final (Colls, Hort de la Boquera, Hort d'en Marquet). La terrassa més moderna (T1) es troba a 13 m i a sobre trobem el jaciment epipaleolític del Filador.

Tant l'Hort de la Boquera com la resta dels jaciments es situen en les interseccions on van a morir els barrancs laterals que baixen de les serralades de la Llena i del Montsant (Serra Major) (Fig. 1).

3 El jaciment de l'Hort de la Boquera

El jaciment de l'Hort de la Boquera, com hem dit en l'apartat anterior, està situat a la T2, aproximadament a un 200 metres aigües

amunt del poble de Margalef de Montsant. Encara que l'abric és bastant llarg, l'assentament es concentra en el sector central, que és el que conserva més amplitud de sediment.

El motiu pel qual el nostre equip va iniciar l'excavació d'aquest assentament va ser el fet de trobar una seqüència d'ocupació que pogués entroncar amb el nivell epipaleolític microlaminar del Filador, amb datacions de 10.880 ± 60 i 11.000 ± 55BP (sense calibrar) i del qual havíem finalitzat l'excavació l'any anterior, 1997.

Durant la campanya de 1998 vam acotar i netejar un sector de 6 m², que després es va ampliar a 10 m². Posteriorment, l'any 2005, es va fer la prova de profunditzar cap a la paret del fons, tancada pel sediment, que omplia la petita visera de conglomerat, i es va veure que continuava 2 metres cap a l'interior. Actualment estem treballant 23 m² (Fig. 2) (Fot. 1).

El nivell arqueològic, nivell 2, és molt ric en material, principalment elements lítics, i, encara que en el moment de l'excavació no es pot apreciar, hem pogut distingir dos moments d'ocupació, separats per un petit buit. El primer nivell, més modern, entre els 50 cm (zona est) i els 75 cm de profunditat respecte al nivell zero (sector oest), i el segon a partir dels 52 cm i els 73 cm (recordem que el sediment té un pendent d'est a oest i que aquests nivells d'habitació són horitzontals).

En un moment que encara no hem pogut establir, el jaciment va patir la caiguda de part

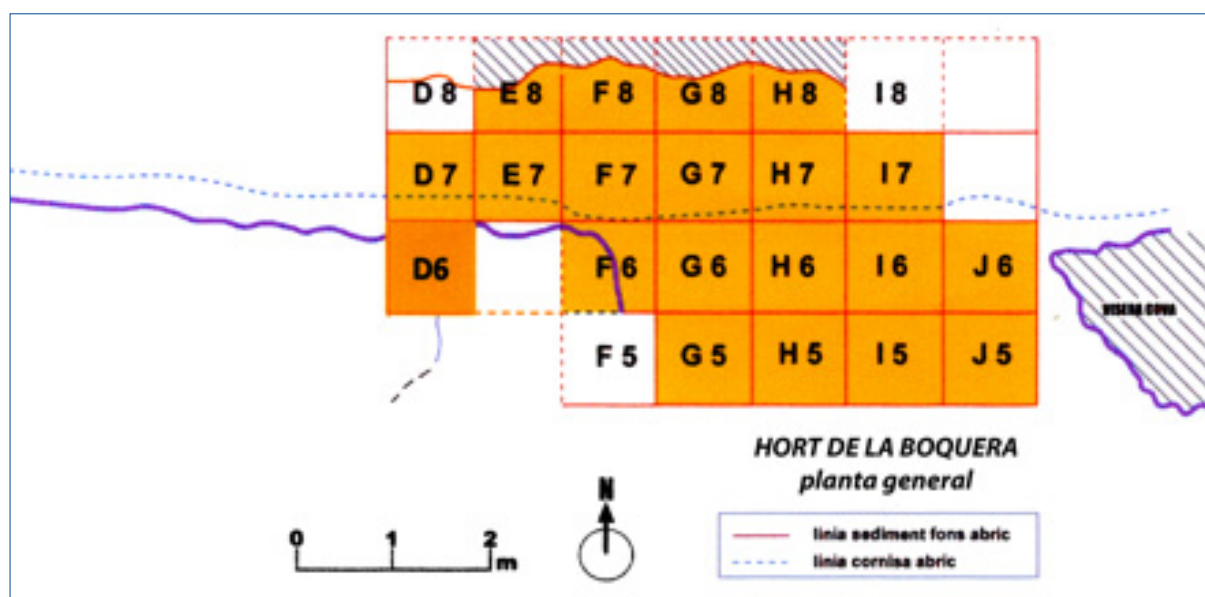

Figura 2. Planta del jaciment del'Hort de la Boquera

Fotografia 1. Vista del jaciment

de la visera externa, a causa d'una forta combustió, i el conglomerat es va incorporar al sediment i va formar un nivell cimentat amb el material arqueològic que separa els quadres

exters (5 i 6) dels interiors (7 i 8). Tot el sediment presenta un pendent des del fons cap a l'exterior (N-S) i d'est a oest.

3.1. Estratigrafia i sedimentologia

Per a aquest apartat ens basem en el tall estratigràfic realitzat per la doctora Bergadà l'any 1992 (Bergadà, 1998) en el tall exterior (actualment correspon al quadre E7) (Fig. 3). En el seu treball va identificar quatre nivells sedimentològics; la seva descripció, de baix a dalt, és la següent:

Nivell IV: té una potència indeterminada, atès que continua fins a la terrassa, coberta encara pel sediment. Se'n veuen uns 18 cm. Està constituït per còdols i sorres i la seva formació fou originada pel riu, en concret pels seus al·luvions en un moment en què el cabal del riu era molt fort.

Nivell III: té una potència de 12 cm, i hi predominen les sorres fines; també és d'origen fluvial, però sota un règim de menor intensitat que l'anterior.

Nivell II: té una potència mitjana de 47 cm i està format per llims que contenen petits fragments de carbó. En la seva formació varen intervenir les inundacions del riu, que aporten les graves, amb una morfologia arrodonida i tabular, i el començament del funcionament del vessant, amb aportacions de còdols de morfologia subangulosa. Aquest nivell es correspon amb el moment d'habitació del jaciment.

Nivell I: estèril. Es va dividir en Ia i Ib. Tots dos estan formats per llims de color marronós i la seva formació es deu a un procés d'escorrentia del vessant.

3.2. Datacions

Fins ara tenim tres datacions fiables atès que la que es va obtenir dels carbonets del perfil estratigràfic realitzat l'any 1992 contenia molt material hùmic i el laboratori indicava que segurament estava contaminada. La primera, OxA-13595, sobre carbó, va donar 12250+60BP (14350+230 cal BP). Les altres dues corresponen a l'any 2011 i són OxA-23646: 11850+45BP (13710+70 cal BP) i OxA-23645: 11775+45BP (13670+60 cal BP). Aquestes datacions es situen en el GI-1, així com les de Colls o Molí del Salt, mentre que les datacions de jaciments típicament magdalenians com Parco o Montlleó es situen en el GS 2a i GS 2b (Fullola *et al.*, 2012)

3.3. Estructures

Durant aquests anys d'excavació s'han identificat una sèrie d'estructures molt diverses, associades a tasques domèstiques.

En primer lloc, cal esmentar les estructures de combustió; en tenim de dos tipus: estructures delimitades per blocs de pedra (EC1 i EC2), grans, de més d'un metre de diàmetre, farcides de restes de sílex, fragments d'ossos, carbons i cendres i amb una funcionalitat domèstica; i un altre tipus (EC3) que es pot definir com un foc pla, d'aproximadament un metre de diàmetre, que va disminuint a mesura que es profunditza, amb un rebliment molt rubefactat i de la qual hem pogut establir tres etapes de funcionament. Segurament tindria una funcionalitat relacionada amb tasques d'escalfament, com un braser.

També apareix una gran àrea de combustió (AC), segurament produïda per la neteja de les llars, que es troben a la zona est del jaciment (quadres H6, I6, H7, I7 i part dels quadres H6 i I6).

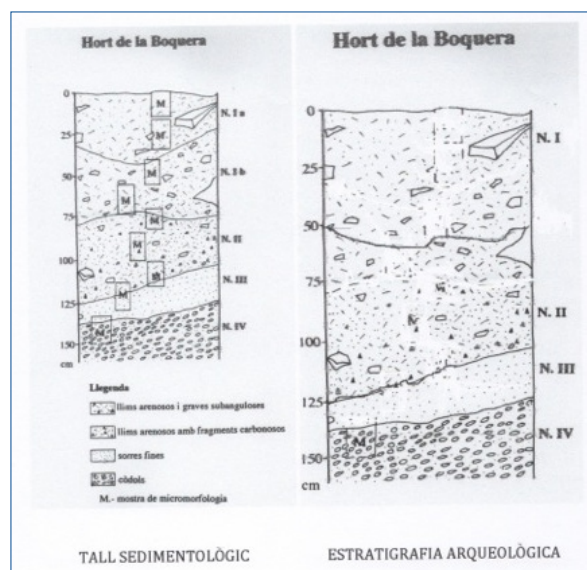

Figura 3. Estratigrafia sedimentològica versus estratigrafia arqueològica

Un altre tipus d'estructures, relacionades amb activitats de producció d'eines, són les zones de talla. Al llarg de les successives campanyes d'excavació n'han sortit en diferents sectors del jaciment, però la més significativa és la que es troba a la zona nord-oest, a tocar de la paret del fons de l'abric. El sílex treballat és de color vermell fosc i també es conserva el nucli i un percussor.

Finalment, tenim un altre tipus d'estructura, possiblement relacionada amb el treball de la pell. El centre es situa al quadre I7, i es tracta d'una concentració de gratadors, tots situats a la mateixa profunditat, com si aquesta zona estigués destinada a la realització d'algun tipus de tasca relacionada amb aquestes eines. Els estudis traceològics ens confirmaran o no aquesta hipòtesi.

3.4. Materials arqueològics

Les restes més nombroses corresponen a la indústria lítica, de la qual més del 90 % correspon al sílex, encara que també apareixen altres litologies (pissarra, gres, calcària). Per a la talla d'aquestes peces es van utilitzar tant suports amples com suports estrets, dels quals s'extreien petites làmines, estretes, rectilínies, de morfologia triangular (elements de dors, gratadors i burins), així com ascles laminars i làmines, i es constata la utilització del percussor dur (Langlais, 2010).

Les peces retocades representen el 2,15 % de la indústria lítica i es centren en el binomi gratador - element de dors rebaixat. Els gratadors tenen un percentatge del 32,9 % i es veu una evolució tipològica des del nivell més antic, en el qual trobem gratadors amb retoc lateral o bé peces amb el front de gratador, fins als gratadors ogivals amb retoc lateral, que són majoria en el nivell d'habitat més modern (Fig. 4).

Els elements de dors tenen un percentatge elevat (40,3 %); una gran quantitat d'elements de dors són laminates de dors truncades (12,9 % del retoc abrupte) i l'estudi tecnològic confirma la voluntat dels talladors de realitzar aquest tipus de peces (Langlais, 2010) (Fig. 5).

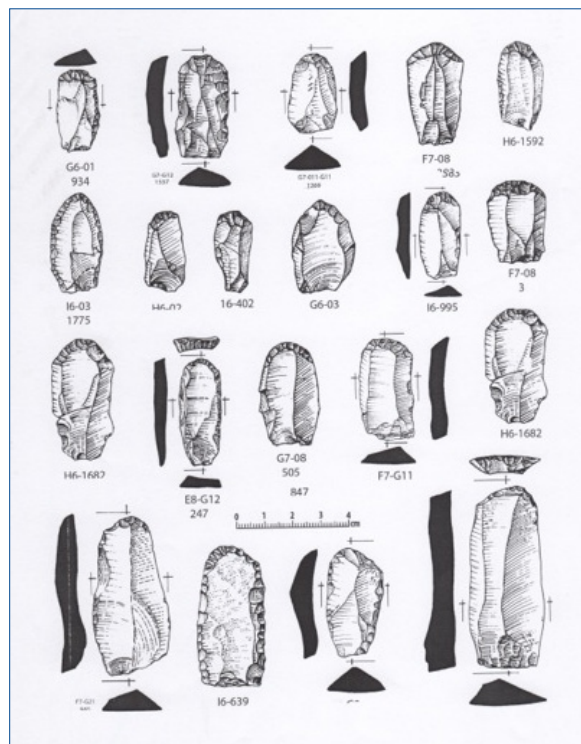

Figura 4. Gratadors (dibuixos de R. Àlvarez en Langlais 2010)

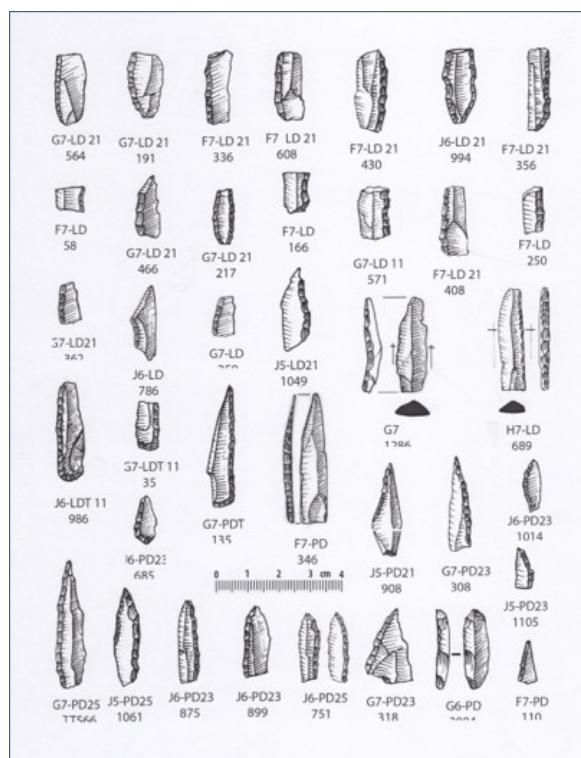

Figura 5. Elements de dors (dibuixos de R. Àlvarez en Langlais 2010)

Amb percentatges menors tenim les truncadures, 7 %, i els burins, 2,2 %.

A més de la indústria lítica en sílex, tenim utilitatge macrolític. Es tracta de tres còdols de gres amb un fort desgast a les vores. Consultada la poca bibliografia que existeix sobre la indústria lítica no retocada, hem trobat que aquest tipus de peces també surten al Magdalenian (cova de les Cendres, comunicació personal de D. Román) i al Neolític (Cavet) (Oms i Morales, 2009), i que possiblement eren elements que intervenien en el procés de talla com a retocadors.

3.5. Elements de caràcter simbòlic

A banda de les peces de caràcter més purament funcional, sobre suport lític, a l'Hort de la Boquera hem recuperat una sèrie d'elements de difícil atribució, en tant que algunes marques els podrien relacionar amb alguns usos quotidians, però podrien estar camuflant marques intencionades de caràcter artístic/simbòlic de tipus abstracte o figuratiu. En tot cas, aquestes peces estan encara en fase d'estudi.

La seva possible interpretació com a peces d'art mòble és deguda sobretot a la recuperació al jaciment de veritables suports lítics gravats de forma figurativa. Entre aquests, en destaquem, per estar ja estudiat (sota la coordinació de la doctora Inés Domingo) i en procés de publicació, un bloc en el qual es representa, a més d'altres figures –segurament antropomorfes–, una au completa. Aquesta peça, per

la claredat de la representació, atès que, com ja hem dit, s'hi representa sencera i no pateix superposicions, és excepcional. També ho és per la singularitat de l'escena, en tant que la representació d'aus és molt més minoritària que la de quadrúpedes, especialment en la nostra àrea d'estudi. Les característiques anatòmiques, un animal de coll i cames llargues, ens fan pensar que es tracta o bé d'un pioc o d'una grua, segons les atribucions taxonòmiques fetes en els paral·lels que tenim per a l'art parietal i fonamentalment mòble del Paleolític superior europeu. Tanmateix, per alguns trets (coll serpentiforme, cames relativament esveltes i cap petit), ens decantem per identificar-la com una grua (*Grus grus*), tal com s'ha fet en casos com Belvis, Laugerie-Basse, Bruniquel en Tarnet-Garonne o Labastide (Nicolau-Gillaumet, 2008).

El bloc gravat de l'Hort de la Boquera s'afegeix a la llista, encara modesta, de les representacions animalístiques sobre suport lític mòble del Molí del Salt (Vaquero, 2004) i Sant Gregori (Fullola *et al.*, 1990), que podrien acabar essent un element diagnòstic diferencial del Magdalenian superior final a les comarques tarragonines, a diferència d'aquesta manca de representacions, fins avui, a jaciments sincrònics més septentrionals. De la mateixa manera, entenem que aquesta troballa pot reforçar la interpretació com a representació paleolítica del gravat parietal de la Cova de la Taverna, que com l'Hort de la Boquera es troba al municipi de Margalef de Montsant (Fig. 6).

Figura 6.
*Calc provisional
del gravat
paleolític*

Per finalitzar aquest apartat dedicat als elements de caràcter simbòlic recuperats al jaciment, hem de dir que pel que fa als objectes de decoració personal només podríem parlar d'un fragment de conquilla marina, molt malmès, corresponent al gènere *Glycymeris*. El fragment és tan petit que no conserva cap evidència de transformació per a la seva suspensió. El fet, però, del seu caràcter exòtic al jaciment i que aquestes valves siguin relativament freqüents en altres jaciments contemporanis, sempre perforades, de manera natural o artificial, pel vèrtex, ens fa suposar que es tractaria d'un penjoll.

4 Dades paleobiològiques

Com en la resta de jaciments fins ara excavats a la vall mitjana del riu Montsant per part del nostre equip (Abric del Filador, Cova dels Colls, Cova del Boix, Abric de l'Auferí), la conservació de les restes orgàniques a l'Hort de la Boquera és molt dolenta, tant pel que fa a les restes botàniques com a les faunístiques. El pH del sediment, en una zona eminentment calcària no pot ser la causa principal de la intensa degradació d'aquests materials. Sí que ho serien, però, les carbonatacions, i els processos d'hidratació i deshidratació dels paquets sedimentaris en uns jaciments que molt sovint queden protegits per viseres molt modestes i que fan que els materials pateixin situacions tafonòmiques semblants a les dels jaciments a l'aire lliure. En tot cas, la manca de restes bioarqueològiques, en especial les restes òssies, no hauria de ser explicada –o si més no de manera exclusiva– per les activitats dutes a terme als assentaments, sinó pels processos tafonòmics, fonamentalment els de caràcter fossilidiagètic. Aquesta situació, d'altra banda, transcendeix els jaciments de l'àrea del Montsant i és similar, en major o menor mesura, a la que ens trobem en altres jaciments de similar cronologia excavats per altres equips de recerca en l'àrea meridional i occidental catalana (Vaquero, 2004; Martínez-Moreno *et al.*, 2007).

5 Dades paleobotàniques

A causa precisament del que acabem d'explicar, no hem dut a terme de moment mostres i anàlisis palinològiques, vista la poca significació estadística de les dades obtingudes en jaciments com Colls o Filador. No obstant això, no descartem que en un futur s'acabin realitzant. Sí que s'han fet anàlisis de fitòlits (estudis realitzats per la doctora Rosa Maria Albert, del Grup d'Estudis Paleoecològics i Geoarqueològics), ja que determinats subnivells sedimentaris presentaven característiques susceptibles d'una bona conservació d'aquests elements. Tanmateix, els resultats poden considerar-se negatius atès que les concentracions eren baixes i les dades estadísticament poc representatives (amb una mitjana de 16.000 fitòlits per gram de fracció no soluble en àcid), a banda que la mala conservació de les morfologies no permetia identifications fiables.

Les úniques dades que podem aportar per a la reconstrucció de l'entorn vegetal són les que ens proporciona l'estudi antracològic (realitzat per la doctora Ethel Allué, de l'Institut de Paleoecologia Humana i Evolució Social). Si bé novament hem de dir que la quantitat de carbons susceptibles de ser analitzats ha estat baixa, almenys tenim una certa representació taxonòmica. Entre aquesta, cal destacar el predomini de les fustes de *Pinus* tipus *sylvestris*, que tant podrien correspondre al pi roig com al pi carrasser. En el cas del pi roig, es tracta d'un taxó actualment minoritari a la serra del Montsant, que ocupa l'estatge superior, per sobre dels 500 metres en zones obagues i per sobre dels 1.000 en altres. Pel que fa al pi carrasser, aquest és més abundant a la zona, però concentrat especialment als vessants nord, més ombrívols, o a partir dels 700 metres (Pascual, 2007). En la zona en què es troba l'Hort de la Boquera, l'espècie del gènere que actualment apareix amb més freqüència és, sens dubte, el pi blanc, clarament més termòfil. La sèrie antracològica es completa amb algunes restes classificables dins el gènere *Juniperus*.

Les dades antracològiques indiquen, doncs, per al moment d'ocupació del jaciment, uns

ambients de certa rigurositat plistocènica que poc després, i segons dades d'altres jaciments de la zona, donaria pas a formacions més termòfiles, un cop ja instal·lat l'Holocè. No podem oblidar, però, que el predomini gairebé absolut del gènere *Pinus* als jaciments arqueològics de caçadors-recol·lectors de les nostres latituds i cronologies pugui estar lleugerament esbiaixat per l'activitat humana, en tant que aquests arbres produeixen una major quantitat de fusta morta caiguda respecte d'altres i que això facilita clarament la seva recol·lecció.

6 Dades paleofaunístiques

Com en el cas anterior, les dades són escasses i poc significatives i gairebé solament ens aporten una simple relació, petita, de taxons representats.

Pel que fa a les restes òssies de vertebrats, en la major part dels casos es tracta de petites estelles sense morfologia precisa, que molt sovint no passen dels 2-3 centímetres de llarg màxim. Si bé és cert que la fractura sistemàtica dels ossos és quelcom generalitzat en les comunitats caçadores-recol·lectores amb vista a maximitzar l'aprofitament dels nutrients (carn, medulla, col·lagen) i que estem segurs que gran part de la fragmentació ha d'interpretar-se en aquest sentit, les característiques tafonòmiques de les corticals dels ossos (concrecions, morfologia de les fractures i esquerdes de deshidratació) demostren que a l'acció destructiva dels humans se superposa una alteració fossil·diagènètica important. Tot plegat ha reduït en gran manera la conservació i, consegüentment, la identificació dels ossos. Solament han estat identificades dues espècies de mamífers. D'una banda, la cabra salvatge (*Capra pyrenaica*, a la qual de ben segur hauríem d'afegir un conjunt més nombrós de restes de petits bòvids de què no tenim elements diagnòstics per afinar la seva atribució taxonòmica, però que necessàriament s'han d'atribuir a aquesta espècie atesa la manca d'elements identificats com a isard) és l'espècie més ben representada. D'altra banda, tenim algunes restes de conill (*Oryctolagus cuniculus*). Pel que fa a les restes de cabra, i amb

la necessitat d'insistir en l'escassíssima significació numèrica del conjunt, sembla que hi ha una tendència que siguin les parts associades a poca massa càrnia les millor representades: peces cranials (elements dentaris aïllats) i dels autopodis (algun astràgal, porcions de falanges i estelles atribuïbles als metàpodes). Pel que fa al conill, les restes són més diversificades des del punt de vista anatòmic (elements del crani: maxil·la i mandíbula, i diversos ossos de les extremitats anteriors i posteriors). D'això podríem concloure de manera preliminar que els conills arribaven sencers i eren processats i consumits a l'assentament, mentre que les cabres podrien haver estat caçades en les immediacions del jaciment, on haurien estat processades, però, després, parcialment transportades –les parts de més valor carni– a un altre indret, i que, al jaciment, únicament s'haurien consumit els elements d'importància secundària, i d'aquests s'haurien rebutjat llurs ossos. Això podria corroborar una hipòtesi que hem exposat en anteriors ocasions respecte de la funcionalitat dels jaciments del Paleolític superior final i Epipaleolític de la vall mitjana del Montsant, en tant que es podria tractar de campaments especialitzats en la cacera de la cabra en alguns períodes determinats de l'any, sense descartar altres funcions com la captació de primeres matèries o l'explotació de recursos associats al riu (Fullola *et al.*, 2012). De moment, a diferència d'altres casos com Filador, no tenim prou dades per establir l'estació de l'any en què es devia dur a terme aquesta activitat (Garcia-Argüelles *et al.*, 2005).

Les restes no determinades, les més abundants (amb més d'un 75 % de restes òssies), si bé no es poden atribuir ni tan sols a una part anatòmica en concret, poden ser considerades, pel seu gruix, com a corresponents a preses de mida gran (tipus cabra) i no a petites preses (mida conill), cosa que, novament, ens aportaria informació de les prioritats en les estratègies cinegètiques dutes a terme al jaciment: la cacera de mamífers de mida mitjana-gran (cabres) respecte a les de mida petita (conill), possiblement caceres d'oportunitat o complementàries.

La distribució del material ossi en la superfície excavada pot ajudar a fer una interpretació dels usos de l'espai. En aquest sentit, els elements que hem coordinat dibuixen unes concentracions interpretables. És clar que hi ha una millor preservació dels ossos en els quadres que queden protegits per la visera de l'abric. Malgrat això, entre els quadres interiors, i també en els quadres exteriors, s'observen clarament unes densitats diferencials. Així, els ossos es concentren a l'entorn del quadre G8, pel que fa als quadres sota el sostre i, encara que amb unes quantitats inferiors, al voltant dels quadres H6-I6 en la zona externa. Segurament, aquestes acumulacions s'hagin de relacionar amb la presència d'estructures, com el punt de combustió que s'escampa pels quadres G7-G8.

Deixant de banda les restes òssies de vertebrats, l'Hort de la Boquera ha fornit un conjunt relativament important de malacofauna continental terrestre. Es tracta gairebé de manera exclusiva de conques de cargol de l'espècie *Cepaea nemoralis*, amb gairebé cinc-cents exemplars recuperats fins ara. Tot i que aquesta quantitat pot considerar-se modesta en comparació amb les acumulacions que trobem en jaciments del tipus conquiller (*escargotière*), la cronologia els fa especialment interessants, en tant que en altres treballs hem proposat que l'explotació dels cargols com a recurs alimentari entre les comunitats caçadores-recol·lectores de la conca mediterrània de la península Ibèrica pugui estar relacionada amb temperatures globals temperades i que per aquest motiu es pugui veure una evolució sud-nord al llarg del Paleolític superior i Epipaleolític de les esmentades concentracions de cargols amb els casos més antics a la zona més meridional i els més moderns en els jaciments més septentrionals (Lloveras *et al.*, 2011). El cas de l'Hort de la Boquera seria de les primeres manifestacions arqueològiques a Catalunya, a finals del Paleolític superior, juntament amb el cas, latitudinalment pròxim, del càmping Salou, tot i que en aquest darrer cas l'espècie objecte d'explotació seria *Iberus alonensis*, que també és la majoritàriament representada en les acumulacions meridionals, del País Valencià, Múrcia

i Andalusia, mentre que *Cepaea nemoralis* és l'espècie típica en els assentaments septentrionals, a Catalunya, i de fases més recents, a l'Epipaleolític, com seria el cas de la Balma del Gai o del pròxim jaciment del Filador. Val a dir, a més, que les màximes concentracions de cargols a l'Hort de la Boquera es troben en els sòls d'habitació superiors, que tal vegada provin aquesta tendència a l'ampliació de l'espectre alimentari a mesura que ens acostem a l'Holocè.

7 Conclusions

L'Hort de la Boquera respon a un model típic de la majoria dels jaciments del tram mitjà del Montsant, que, d'altra banda, no és el del jaciment més paradigmàtic, l'Abric del Filador: Els Colls, l'Abric de l'Auferí, la Cova del Boix. Es tracta, en la seva majoria de jaciments d'una sola fase (en els nivells d'ocupacions de societats caçadores-recol·lectores), tot i que puguin presentar diferents sòls d'habitació al llarg de la seqüència. Es daten entre el 12.500 i l'11.500 en datacions abans del present i, per tant, correspondrien al GI-1.

Tots a més se situen pròxims o gairebé a la vora del riu Montsant, assentats en la major part dels casos en la segona terrassa del riu (menys la Cova del Boix, que queda penjada en un espadat de la serra) i normalment en interseccions amb les barrancades tributàries del riu, sigui al seu marge dret o a l'esquerra. Tot fa pensar que aquestes característiques repetitives deuen respondre a un ús més o menys especialitzat de l'espai, que nosaltres proposem que estaria vinculat a estratègies cinegètiques que aprofitarien els comportaments estacionals de les cabres salvatges i els seus moviments entre el riu i les serres adjacents de Montsant i la Llena.

D'altra banda, el registre arqueològic permet establir similituds amb jaciments veïns, a la província de Tarragona, com podria ser el Molí del Salt, i també amb alguns del nord del País Valencià. Així, les indústries de l'Hort de la Boquera es caracteritzen per un predomini del gratador respecte al burí, i una presència no

negligible de truncadures, cosa que permetria la seva atribució al Magdalenià superior final (Villaverde *et al.*, 2012). La manca d'indústria lítica pot ser deguda a la mala conservació de la matèria orgànica en la zona. A més, hauríem d'afegir la cada cop més generalitzada presència d'art moble sobre suport lític que sembla distingir els jaciments d'aquesta àrea i cronologia respecte d'altres més septentrionals.

En tot cas, les excavacions a l'Hort de la Boquera estan sent un referent per poder re-interpretar el ric registre de la vall mitjana del Montsant i palesa l'interès de seguir la recerca al territori.

Agraïments: Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya. SGR 2009-01145 i HAR 2011.26193.

Bibliografia

- BECH, Josep; BARTROLÍ, Raul; BERGADÀ, M. Mercè; GARRIGÓ, Josep (1990). *Sòls d'ahir i d'avui: Arqueologia i pedagogia*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. CIRIT. (Trobada amb la Ciència; 68)
- BERGADÀ, M. Mercè (1998). *Estudio geoarqueológico de los asentamientos prehistóricos del Pleistoceno Superior y el Holoceno inicial en Catalunya*, Oxford: Adrian Books, p. 268. (BAR International Series; 742)
- FULLOLA, Josep Maria (1978). "L'Hort de la Boquera, un nou jaciment a la vall del Montsant". *Bol. de la R. Soc. Arq. Tarraconense*, fasc. 141-144, p. 3-15.
- FULLOLA, Josep Maria; GARCIA-ARGÜELLES, Pilar (1980). "Primeres notícies de les troballes realitzades a la cova del Filador (Margalef de Montsant) i voltants durant les darreres campanyes d'excavacions (1979-80). L'Hort d'en Marquet". *Butlletí de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense*, núm. 2, p. 2-22.
- FULLOLA, Josep Maria; MANGADO, Xavier; TEJERO, José-Miguel; PETIT, Maria Àngels; BERGADÀ, Maria Mercè; NADAL, Jordi; GARCIA-ARGÜELLES, Pilar; BARTROLÍ, Raül; MERCADAL, Oriol (2012). "The Magdalenian in Catalonia (Northeast Iberia)". *Quaternary International* 272-273, p. 55-74.
- FULLOLA, Josep Maria; VIÑAS, Ramon; GARCIA-ARGÜELLES, Pilar (1990). "La nouvelle plaquette gravée de Sant Gregori (Catalogne, Espagne)". A: *L'Art des objets au Paléolithique*. Tom 1: *L'art mobilier et son contexte*. París: Direction du Patrimoine, p. 279-286.
- GARCIA-ARGÜELLES, Pilar (1983). *Los talleres de sílex de superficie en el curso medio del Río Montsant (Margalef de Montsant, Priorat)*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona. Tarragona, p. 217.
- GARCIA-ARGÜELLES, Pilar; NADAL, Jordi; FULLOLA, Josep Maria (2005). "El abrigo del Filador (Margalef de Montsant, Tarragona) y su contextualización cultural y cronológica en el nordeste peninsular". *Trabajos de Prehistoria*, 62(1), p. 65-83.
- GARCIA-ARGÜELLES, Pilar; SERRAT, David; BERGADÀ, M. Mercè (1993). "Las terrazas del curso medio del río Montsant (Priorato, Tarragona) y su relación con los asentamientos prehistóricos". *Actas de la 2ª Reunión del Cuaternario Ibérico*. Madrid, p. 493-499.
- LANGLAIS, Mathieu (2010). *Les sociétés magdaléniennes de l'Isthme pyrénéen*, París: CTHS, p. 240. (Documents Préhistoriques; 26)
- LLOVERAS, Lluís; NADAL, Jordi; GARCIA-ARGÜELLES, Pilar; FULLOLA, Josep Maria; ESTRADA, Alícia (2011). "The land snail midden from Balma del Gai (Barcelona, Spain) and the evolution of terrestrial gastropod consumption during the late Palaeolithic and Mesolithic in Eastern Iberia". *Quaternary International*, 244, p. 37-44.
- MARTÍNEZ-MORENO, Jorge; MORA, Rafael; TORRE, Ignacio de la (2007). "La Cova Gran de Santa Linya i el seu poblament humà del vessant sud dels Pirineus al Plistocè superior i a l'Holocè". *Tribuna d'Arqueologia* 2007, p. 69-92.

- NICOLAU-GUILLAUMET, Pierre (2008). "Avifaune et art paléolithiques. Essai pour une bibliographie exhaustive". *Aulauda*, 76(4). p. 287-298.
- OMS, Xavier; MORALES, Juan Ignacio (2009). *Cambrils al Neolític. Implantació i desenvolupament de les economies productores al Camp de Tarragona*. Ajuntament de Cambrils. 219 p. [VI Beca de Recerca Vila de Cambrils]
- PASCUAL, Roger (2007). *Flora de la Serra de Montsant*. Vol. I. *Parc Natural de la Serra de Montsant*. Barcelona: Rafael Dalmau. 671 p.
- VAQUERO, Manuel (coord.) (2004). *Els darrers caçadors-recol·lectors de la Conca de Barberà: el jaciment del Molí del Salt (Vimbodí). Excavacions 1999-2003*. Montblanc. 326 p. (Publicacions del Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca; 5)
- VILASECA, Salvador (1932). "Exposició de Prehistòria (Camp de Tarragona i Priorat). Col·lecció Salvador Vilaseca. Catàleg". *Revista del Centre de Lectura* [Reus], any XIII, núm. 228-230 (abril-juny), p. 136-143.
- (1936). *La indústria del sílex a Catalunya. Les estacions tallers del Priorat i extensions*. Reus: Llibreria Nacional i Estrangera. 128 p.
- (1953). *Las industrias del sílex tarraconenses*. Madrid: CSIC. Instituto Rodrigo Caro. 526 p.
- (1968). "Cuatro días en la cova del Filador, (Margalef)". A: *La Préhistoire, problèmes et tendances*. París: CNRS, p. 476-490.
- (1973). *Reus y su entorno en la Prehistoria*. Reus: Rosa de Reus.
- VILLAYERDE, V.; ROMAN, D.; PÉREZ RIPOLL, M.; BERGADÀ, M.; REAL, C. "The end of the Upper Palaeolithic in the Mediterranean Basin of the Iberian Peninsula". *Quaternary International*, 272-273, p. 17-32.